

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ”
ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ПО ПУБЛИЧНОПРАВНИ НАУКИ И ПУБЛИЧЕН МЕНИДЖМЪНТ

НАДЕЖДА ЙОРДАНОВА КРЪСТЕВА

НАКАЗАТЕЛНОПРАВНА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен
„доктор” по научната специалност Наказателно право, 05.05.16

Научен ръководител:

Проф. д-р Румен Владимиров

Рецензенти:

Проф. д-р Антон Гиргинов

Доц. д-р Добринка Чанкова

Благоевград

2011

Дисертационният труд на тема: **„Наказателноправна закрила на детето в Република България”** е обсъден на заседание на катедра „Публичноправни науки и публичен мениджмънт”, Правно-исторически факултет към ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград на 22.06.2011 г. (Протокол № 14) и насочен за защита пред научно жури.

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и библиография – общо 221 страници.

Дисертационният труд е съобразен със законодателството на Република България, действащо към юни 2011 г.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на отч. в зала..... на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград.

Автор: Надежда Йорданова Кръстева

Тема: Наказателноправна закрила на детето в Република България

Тираж: 20 броя

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ (4)

1. Актуалност на теоретично-правното изследване (4)

2. Обект и предмет на изследването (5)

3. Цел и задачи на изследването (7)

4. Теза на изследването (8)

5. Методология на изследването (9)

6. Източници на изследването (10)

7. Практическо значение на изследването (10)

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД (11)

III. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД (11)

IV. СПРАВКА ЗА ПО-СЪЩЕСТВЕНИТЕ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ СПОРЕД АВТОРА (28)

V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА (33)

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

1. Актуалност на теоретично-правното изследване

Актуалността на проблемите, свързани с наказателноправната закрила на малолетното и непълнолетното лице, се обуславя от общата картина на престъпността спрямо децата в страната. По данни на Националния статистически институт броят на пострадалите, ненавършили 18 години лица, за периода 2004/2010 година е 18 376, като броят на непълнолетните значително надхвърля този на малолетните пострадали. Сред най-честите посегателства спрямо децата се открояват телесните повреди, блудство, изнасилване, склоняване към просия, склоняване към проституция, склоняване към хомосексуални действия и др.

Наред с това, предварителното теоретично-правно изследване позволява да се приеме, че проблемът за наказателноправната закрила на детето присъства предимно като част от по-глобални разработки на български и чуждестранни учени. При теоретичния анализ на проучените

авторски трудове относно правата на детето и тяхната защита се констатира, че все още няма специални правни проучвания за наказателноправната закрила на детето. В този контекст се извежда изводът, че съществува реална потребност от едно специализирано изследване на състоянието на закрилата на детето по Наказателния кодекс на Република България, както и намиране на възможности за нейното усъвършенстване.

2. Обект и предмет на изследването

ОБЕКТ на конкретното наказателноправно изследване са както Наказателният кодекс на Република България, български и международноправни актове, които осигуряват закрилата на децата, така и съдебната практика по наказателни дела у нас. За да се възприемат адекватно избраните правни актове и научно да се анализират, първо е необходимо да се разбере идеята на законодателя за закрила на детето и характерът на нашето време, в което тя се осъществява.

Предметът на изследването логически трябва да отразява по същество изучаваната научна същност на обекта, исторически ценното и социално актуалното в български и

международноправни актове, съдебната практика по наказателни дела у нас, научните трудове в областта на наказателното право – идеите и резултатите от проучванията относно наказателноправната закрила на детето. Закономерно е, съобразно посочената научна и приложна значимост на избраните и коментирани проблеми, за **ПРЕДМЕТ** на това изследване да се определи *наказателноправната закрила на детето в Република България*.

Предметът на настоящото изследване изисква предварително уточняване на смисъла, който при изложението на резултатите се влага в основните *работни понятия*: *дете, закрила на детето, детето като пострадал и др.*

- „дете” е всяко човешко същество под 18 години, защото съгласно българското законодателство с навършването на тази възраст настъпва неговото пълнолетие (чл. 2 от Закона за лицата и семейството; чл. 31, ал. 1 от НК и др.);

- „закрила на детето” е осигуряване на неговите права и законни интереси;

- „детето като пострадал” е дете, което е жертва на престъпно посегателство.

3. Цел и задачи на изследването

Настоящото научно изследване е насочено към постигане на следната **ЦЕЛ**: *усъвършенстване на наказателноправната уредба по отношение закрилата на детето, като се отчита съвременната социална реалност в Република България.*

Съобразно така определените предмет и цел на изследването се поставят следните **ЗАДАЧИ**:

1. Да се проучат правата на детето, получили наказателноправна закрила, за да се открият евентуални пропуски на законодателя и се предложат съответни правни решения.

2. Да се анализира особеният наказателноправен режим на децата-правонарушители, за да се установи специалната грижа на държавата за тяхното превъзпитание и социална реализация.

3. Да се изследва развитието на закрилата на детето в НК на Република България, за да се потърсят още възможности за подобряване на тази част от законодателството.

4. Да се изведат конкретни изводи и препоръки за хармонизирането на наказателноправната закрила на детето с неговите лични интереси и потребности.

4. Теза на изследването

В контекста на синтезираните концептуални виждания може да бъде формулирана следната **ТЕЗА**:

По принцип Наказателният кодекс на Република България защитава детето от престъпни посегателства спрямо личността, правилното му физическо и психическо развитие и др. Обаче динамично променящите се условия за начина на живот, съответните морални ценности и социални нагласи на практика изпреварват неговите действащи наказателноправни разпоредби. Това от своя страна очертава необходимостта от предприемане на подходящи мерки в такава насока. Затова в този контекст се допуска, че в НК има възможности за адекватни промени, чрез които още повече да се засили закрилата на детето, а и да се предизвика повишаване самоконтрола на потенциалните извършители на престъпни деяния.

5. Методология на изследването

Водещо методологическо положение при настоящото изследване е системният подход, който позволява да се разкрива в динамика всеобщата връзка на развитието както в природата и обществото, така и в социализирането на човешката индивидуалност. Системното изследване на свръхсложната социално-правна система има предимствата именно чрез всеобщата връзка да открива и оценява както лични интереси на човека, така също целите и потребностите на гражданското общество и държавата.

Аналитичният подход към наказателноправните разпоредби на българското законодателство относно закрилата на детето от престъпни посегателства осигурява по-задълбоченото им тълкуване, сравняване и изясняване на същността, значението и техните реални функции.

За постигането на научната цел и съответните задачи, поставени пред дисертационното изследване, са използвани следните **МЕТОДИ**: методът на научния анализ и синтез; социалноправният метод; културологичният метод; методът на проучване на научна литература и източници; методът на наблюдение и описание; сравнителният метод и др.

6. Източници на изследването

Източници на настоящото теоретично-правно проучване са предимно български и международноправни актове – общо 92, сред които най-важните са Наказателният кодекс на Република България и Конвенцията за правата на детето. Разгледани са редица тълкувателни решения, присъди, постановления и решения от съдебната практика на ВС и ВКС по наказателни дела у нас.

7. Практическо значение на изследването

Практическото значение на изследването може да бъде обобщено в няколко насоки:

- основните положения, изводи и предложения могат да поставят основата за бъдещо усъвършенстване на наказателното законодателство;
- дисертационният труд съдейства за популяризиране на идеята за закрилата на детето от престъпни посегателства;
- резултатите от изследването могат да допринесат за модернизиране на процеса на обучение на

студентите и за подпомагане на експертите в областта на закрилата на детето при тяхната дейност.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е в обем от 221 страници, съдържа 2 таблици, 3 фигури и 272 бележки под черта. Библиографията включва общо 361 заглавия, които са разделени на *източници* (нормативни актове на българското право, международноправни актове, съдебна практика), *българска и чуждестранна литература* и използвани *интернет адреси*.

Дисертацията е структурирана в увод, три глави, заключение и библиография.

III. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В **увода** е обоснована актуалността и обществената значимост на разглеждания проблем. Посочени са обектът, предметът, целта и задачите на дисертационното изследване. Формулирана е основната теза на дисертацията.

В **Глава първа** от дисертационния труд, озаглавена „**Детето – обект на наказателноправна закрила**”, се изясняват общите положения относно мястото на детето в българското наказателно право.

В първа точка е отделено внимание на *представата за дете в наказателното право*. В първата подточка са изследвани *възрастовите граници на малолетието и непълнолетието* и тяхното отношение към наказателноправната закрила на детето. В тази връзка е направен кратък исторически преглед, чрез който се откриват положителните тенденции в българската държавна политика за наказателноправната закрила на детето. Именно чрез разширяването на възрастовия обхват все по-големи деца попадат под засилената грижа на законодателството. Например, докато в НЗ от 1896 г. (отм.) наказанията са по-тежки, когато жертва на престъпление е малолетно лице, което не е навършило 10 години или непълнолетно, на възраст между 10 и 17 години, с НК от 1968 г. тази възраст вече се увеличава съответно на ненавършени 14 за малолетните и на навършени 14, но ненавършени 18 години за непълнолетните деца.

Във втора подточка е разгледано *правното положение на детето*. В основните международни и национални правни актове то се признава за гражданин на обществото с присъщите му права и задължения. По този начин, въпреки възрастовите особености, на детето се вменяват и съответните социални отговорности – например задължението да спазва законоустановения в страната ред и общоприетите норми и правила. На преден план се извеждат обаче не задълженията, а основните права на детето. В тази връзка редица негови основни лични и социално-икономически права имат своята наказателноправна закрила, която се оказва обществено най-значима – право на живот, право на свобода, право на закрила от всякакви форми на физическо насилие, право на издръжка, право да запази своята самоличност без незаконна намеса и др. Всеки един случай на тяхното увреждане или понякога дори и само на застрашаването им води до търсене на наказателна отговорност от виновното лице. По този начин децата получават една пълноценна, макар и непълна закрила на основните си права и свободи, признати от държавата, закона и обществото.

Трета подточка е посветена на *понятието за дете в българското наказателно право*. В българското законодателство е прието, че „дете” е всяко физическо лице, което е на възраст до 18 години (чл. 2 от Закон за закрила на детето). Тук трябва да се отбележи, че терминът „дете” не е чужд на българското наказателно право. Той е използван още в Наказателния закон от 1896 г. (отм.), без обаче да се изяснява смисълът, в който изразът е употребен – дори и в разпоредбите на чл. 539-544, чието предназначение е да разясняват някои от използваните в закона думи. Прави впечатление, че изразът „дете” се употребява и в Особената част на действащия НК (Глава четвърта „Престъпления против брака, семейството и младежта”) – чл. 182а, чл. 182б, чл. 184, чл. 186 и чл. 190, без отново да се изяснява изрично неговият смисъл. От тълкуването на отделните разпоредби от Наказателния закон от 1896 г. (отм.) и от действащия Наказателен кодекс става ясно, че терминът „дете” се използва за малолетни и непълнолетни лица, пострадали от престъпни посегателства.

Важно е да се отбележи, че в наказателното право действа дуалната постановка за детето – и като пострадало от престъпление, и като правонарушител. В тази връзка втора

точка на първа глава е посветена именно на посочените две *основни правни тези относно закрилата на детето*. Несъмнено във всеки един от случаите ниската възраст на лицето показва недостатъчната му физическа и социална зрялост, нуждата от специални грижи и внимание.

В първата подточка се анализира *детето като пострадало от престъпление и неговата закрила*. В тази част от разработката, съобразно направен научен коментар на определението за пострадал от престъпление и описанието за дете, е изведено понятие за „дете-пострадало от престъпление”.

Очевидно е, че една от най-съществените особености на детето като пострадало от престъпление е неговата възраст. Тя е основен критерий за степента на физическо, психическо и социално развитие на отделния човешки индивид. Ниската възраст има и своето наказателноправно значение, което може да се изрази в следните няколко насоки:

- тя е елемент от основните състави на всички престъпления против младежта;
- тя е квалифициращо обстоятелство за някои престъпления;

➤ ниската възраст е една от основните причини за безпомощното състояние на жертвата;

➤ ниската възраст на пострадалото лице се приема от ВС като факт, който има съществено значение за оценката на обществената опасност на някои престъпления.

Във втората подточка се характеризира *детето като правонарушител и неговата закрила*. В случаите, когато дете е извършило общественоопасно деяние, държавата по принцип винаги се съобразява с възрастовите му особености. Приема се, че неговите противоправни реакции най-често са следствие от изменените ценности и норми на обществото; от нарастващата неудовлетвореност от начина на живот; от постоянното насилие и агресия в съвременността, от проблемите в семейството, липсата на образование, негативното влияние на медиите и др. При определянето на превантивната политика по отношение на децата-правонарушители в Република България се отчита фактът, че поведението или държанието им, което е в разрез с установените обществени норми и ценности, всъщност е част от процеса на тяхното съзряване и израстване.

В тази част от разработката са коментирани също така и правилата за осъществяване на правосъдие по отношение

на ненавършили пълнолетие лица. При тяхното определяне, българският законодател отчита особеностите на възрастта, поведението и развитието на подрастващите. Съществуването и действието на подобни норми в НК е израз на грижата на държавата за превъзпитанието и социалната реализация на децата-правонарушители.

В Глава втора от дисертационния труд, озаглавена **„Обща наказателноправна закрила на детето”**, са разработени проблемите на общата закрила, която НК осъществява по отношение на детето. Закрилата се определя като обща, когато се отнася до всички категории лица. Детето като обект на обща наказателноправна закрила може да бъде както признак от основния състав на престъпното деяние, така и от по-тежко наказуемия състав на престъплението – законодателят отчита ниската възраст на жертвата като квалифициращо обстоятелство и осигурява засилената ѝ закрила.

В първа точка се анализира *общата наказателноправна закрила на детето от престъпления против живота и здравето*. Българският наказателен кодекс защитава неприкосновеността на човешкия живот и здраве

като криминализира посегателствата спрямо тези блага и като определя за тях едни от най-тежките наказания у нас. С оглед по-ефективната и пълна наказателноправна закрила на детето, в НК са предвидени редица квалифицирани случаи на престъпленията против живота и здравето – умишлено убийство по чл. 116, ал. 1, т. 4 от НК; довеждане до чуждо самоубийство по чл. 127, ал. 2 вр. ал. 1 от НК; причиняването на телесна повреда по чл. 131, ал. 1, т. 4 от НК и др.

Втора точка включва резултатите от проучването на *общата наказателноправна закрила на детето от полови престъпления*. Като един от важните приоритети на съвременното общество се очертава справянето с най-драстичните форми на злоупотреба, насилие, заробване, търговия и незачитане на детската личност, нейните достойнство, права и невинност. Това е проблем, който напоследък придоби сериозни мащаби в Република България. Децата-жертви на полови престъпления се нуждаят от специална помощ, подходящи грижи и внимание, за да преодолеят последиците от преживяното посегателство. Възстановителният им процес значително се усложнява от вината, която много от тях изпитват поради безсилието да спрат или да се противопоставят на дееца.

Предмет на анализ в тази част от разработката е закрилата на детето от полови престъпления, част от които засягат неговата половата неприкосновеност (изнасилване по чл. 152, ал. 2, т. 1, 2 и ал. 4, т. 1 от НК; отвлечане с цел разврат по чл. 156, ал. 2, т. 1 от НК и др.), а други – половия морал (сводничество по чл. 155, ал. 5, т. 2 от НК; порнография по чл. 159 от НК).

Третата точка е за *общата наказателноправна закрила на детето от престъплението трафик на хора*. Трафикът на деца е едно от най-тежките посегателства спрямо личността на XXI век. Поради обстоятелства, като обедняването, масовата безработица много хора в Република България, най-вече жени и деца, се принуждават да станат донори, жертви на развратни действия, принудителен труд и др. Следващата причина за развитието на трафика на хора е това, че дейността е изключително доходна и се разкрива значително трудно.

Обществените отношения, които трафикът на хора и по-специално трафикът на деца засяга, осигуряват половата неприкосновеност, неприкосновеността на здравето, правото на свободно придвижване. Степента на обществена опасност на деянието е изключително висока, защото с него могат да

бъдат засегнати едновременно няколко от посочените ценности.

В четвърта точка се разглежда *общата наказателноправна закрила на детето от престъпления против брака, семейството и младежта*. Естествено и най-важното право на детето е да живее и да се закриля в/от неговото семейство, правото му на възпитание, грижи и задължителна финансова поддръжка, които обективно и компетентно се защитават от законодателството на Република България. Затова действащият НК би бил непълен, ако не осигуряваше засилена обща наказателноправна закрила на детето от определени престъпни прояви, засягащи брака и семейните отношения.

Предмет на анализ в тази част от разработката са например отвлечането на непълнолетно момиче с цел да бъде принудено да встъпи в брак по чл. 177, ал. 2, пр. 2 от НК; zlepоставянето на сродник по чл. 181 от НК; неплащането на дължима издръжка по чл. 183 от НК; престъпно укриване или замяна на гражданско състояние по чл. 184 от НК; използване на лице за просия по чл. 189 от НК и др.

В петата точка на втора глава са представени резултатите от проучването върху *общата*

наказателноправна закрила на детето от престъпления против нормалното развитие. Съществено значение тук имат преди всичко разпоредбите на чл. 142 и 142а от НК, които защитават конституционно установеното право на лична свобода и неприкосновеност (чл. 30, ал. 1 от Конституцията на Република България). Освен това в тази част от разработката са разгледани незаконният хазарт по чл. 327 от НК; незаконното предоставяне на взривове, огнестрелни оръжия или боеприпаси по чл. 338, ал. 2 от НК; незаконното склоняване или подпомагане към употребата на наркотични вещества или техни аналози по чл. 354б от НК, като всяко едно от тези престъпни деяния влияе върху нормалното развитие на децата.

В **Глава трета** от дисертационния труд, озаглавена **„Особена наказателноправна закрила на детето”**, са включени резултатите от изследването на особената закрила, която НК осъществява по отношение на детето. Закрилата се определя като особена, когато се отнася само до деца. Следователно в НК има група престъпни деяния, които могат да засегнат единствено правата на лице, което не е навършило 18-годишна възраст.

В първа точка на глава трета се разглежда *особената наказателноправна закрила на детето от престъпления против живота*. Съществено значение имат разпоредбите на чл. 120 от НК (умишлено убийство, извършено от майка върху рожба във време на раждане или веднага след това), чл. 121 от НК (умишлено убийство на току-що родена рожба с чудовищен вид от родител) и чл. 125 от НК (непредпазливо убийство на рожба от майка във време на раждане или веднага след него).

Във втора точка се разглежда *особената наказателноправна закрила на детето от полови престъпления*. Съществено значение тук имат разпоредбите относно престъпното блудство – чл. 149 и чл. 150 от НК. Освен тях са анализирани и други престъпления, които засягат половата неприкосновеност и половия морал на ненавършилите 18 години лица – престъпно съвкупление по чл. 151 от НК; склоняване на малолетно лице да участва или да наблюдава различни по вид сексуални действия по чл. 155б от НК; извършване на хомосексуално действия с малолетно лице по чл. 157, ал. 3 от НК; по какъвто и да е начин разпространяване порнографски материал на лице, ненавършило 16 години по чл. 159, ал. 3 от НК и др.

Трета точка на глава трета анализира *особената наказателноправна закрила на детето от престъпления против брака, семейството и младежта*. От изключителна важност за развитието на детето са семейните отношения. Добрите семейни отношения благоприятстват за нормална адаптация и интеграция на децата в обществото.

В първата подточка е отделено специално внимание на *закрилата на детето от престъпления против брака, семейството и гражданското състояние*. Съществува убеждението, че на семейството като основна клетка на цялото общество и естествена среда за израстването, възпитанието и благосъстоянието на всичките му членове, а най-вече на децата, трябва да се окаже необходимата защита и съдействие, за да може семейната общност пълноценно да поеме своята отговорност в социума (Преамбюл, Конвенция за правата на детето).

НК съдържа няколко разпоредби, които осигуряват закрилата на детето от престъпления против брака, семейството и гражданското състояние – получаване на откуп от родител или друг сродник, за да разреши негова дъщеря или сродница да встъпи в брак, а също и даване или посредничество при даване или получаване на такъв откуп по

чл. 178 от НК; престъпно осуетяване на изпълнението на съдебно решение по чл. 182, ал. 2 от НК; престъпно мотивиране към участие в осиновяване по чл. 182а от НК; даване на съгласие за продажба на дете по чл. 182б от НК; престъпно прибиране на чуждо дете по чл. 185 и чл. 186 от НК и др.

Втората подточка е за *закрилата на детето от престъпления против младежта*. Всяко едно от тези престъпни деяния засяга психическото, физическото, нравственото, моралното и социалното развитие на децата. Практиката показва, че това са едни от най-рядко извършваните или по-точно най-трудно разкриваните престъпни прояви.

В тази част от разработката са разгледани следните престъпни прояви: изтезаване на малолетни или непълнолетни лица по чл. 187 от НК; принуждаване към извършване на престъпление или към проституция по чл. 188 от НК; престъпно заживяване на съпружески начала по чл. 191, ал. 1 от НК; престъпно приемане на работа по чл. 192а от НК; престъпно опиване и продажба за лична употреба на алкохолни напитки по чл. 193 от НК и др.

В четвърта точка на глава трета е направен опит за изясняване *необходимостта от осигуряване на особена наказателноправна закрила на детето от употребата на тютюн и тютюневи изделия*. Тютюнопушенето е сред сериозните проблеми на съвременното общество, засягащи здравето на всеки един от нас. Международната борба с тютюнопушенето е насочена предимно към предпазване на сегашните и бъдещите поколения от разрушителните последици за здравето в резултат употребата на тютюн и излагане на въздействието на тютюневия дим. По данни в пресата, през последните години рязко се е увеличил броят на малолетните и непълнолетните лица, които, ако вече не са пристрастени към тютюна, то поне са опитали някои от тютюневи изделия, предлагани на пазара. За да ограничи и елиминира употребата им от деца в Рамковата конвенция за контрол на тютюна, в Закона за тютюна и тютюневите изделия (чл. 30, ал. 2, т. 1 и 2), а също и в Закона за закрила на детето (чл. 5б, ал. 3) е забранена продажбата на тютюневи изделия на лица под 18-годишна възраст. При нарушаване на посочената забрана, законодателят предвижда административно наказание глоба, съответно имуществена санкция.

Става ясно, че продажбата на тютюневи изделия на деца има своята административно-наказателна уредба. За съжаление обаче се оказва, че тя не е достатъчно ефективна в борбата с разпространението на употребата на тютюневи изделия сред ненавършилите 18 години лица. Проблемът с употребата на тютюневи изделия от българските деца се разраства изключително бързо и придобива сериозни негативни измерения. Необходима е спешна и сериозна законодателна намеса, която да успее да му се противопостави. Затова би било удачно законодателят да обмисли и възможността за търсене на наказателна отговорност от съответните лица.

Заклучение

В заключението на труда са изведени в синтезиран вид основните *резултати* от изследването и са формулирани *посъществените обобщения*.

Съобразно получените резултати от теоретично-правното изследване за наказателноправната закрила на детето в Република България е възможно да се приеме в един по-общ план, че избраните цел и задачи са постигнати.

Потвърди се научната теза, че съществуват възможности за адекватни на социалната действителност промени в българския Наказателен кодекс, чрез които да се засили закрилата на детето. В този контекст на констативни твърдения съответно може да се направят следните обобщения:

- доказва се, че правата на детето са пълно и точно регламентирани в редица български и международноправни актове, в които се изтъква необходимостта от стриктното им спазване, прилагане и защитаване;

- подчертава се основната задача на държавата относно осъществяване на нужната подкрепа, грижа и разбиране на децата с девиантно поведение. Доказателство за това е съществуването и действието на разпоредби, които подчертават особеностите на правораздаването по отношение на такива лица;

- извеждат се предложения *de lege ferenda*, с които да се подобри наказателноправната закрила на детето в Република България.

IV. СПРАВКА ЗА ПО-СЪЩЕСТВЕНИТЕ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ СПОРЕД АВТОРА

1. Предложено е определение на понятието „дете в наказателното право”.

2. Конкретизирано е понятието „дете-пострадало от престъпление”.

3. Предложено е квалифициращото обстоятелство „малолетно лице” по чл. 116, ал. 1, т. 4 от НК да се заличи и да се създаде нова точка на чл. 116, ал. 1 от НК, която да гласи: „на лице, ненавършило 18-годишна възраст”.

4. Обоснована е необходимостта от допълнение на разпоредбата на чл. 126 от НК с оглед въвеждането в самостоятелен обект на наказателноправна закрила на лице от женски пол, ненавършило 18 години.

5. Предложено е квалифициращото обстоятелство „малолетно лице” по чл. 131, ал. 1, т. 4 от НК да се заличи и да се създаде нова точка на чл. 131, ал. 1 от НК, която да гласи: „на лице, ненавършило 18-годишна възраст”.

6. Предложено е квалифициращото обстоятелство по чл. 152, ал. 2, т. 2 от НК да се премести в следваща алинея на

чл. 152 от НК, която предвижда по-тежко наказание – лишаване от свобода от три до петнадесет години.

7. Предложено е съществуващата разпоредба на чл. 153 от НК да се допълни с текст, който да предвижда по-тежко наказание за дееца, когато пострадалото лице не е навършило 18 години. По този начин ще се осигури засилена наказателноправна закрила на децата от разглежданото посегателство спрямо половата им неприкосновеност.

8. Предложено е въвеждането на малолетното дете като възможен пострадал от престъпните деяния по чл. 154а и чл. 158а от НК.

9. Доказана е необходимостта от разширяване приложното поле на квалифицираните състави на престъплението по чл. 157 от НК, така че те да се прилагат и по отношение на непълнолетните жертви на това престъпно посегателство.

10. Обоснована е необходимостта от предвиждане на по-тежки наказания за престъплението порнография по чл. 159 от НК особено, в случаите, когато за създаването на порнографския материал е използвано малолетно дете.

11. Предложено е създаването на квалифициран състав на престъплението по чл. 159в от НК в случаите, когато пострадалото лице не е навършило 18 години.

12. Обоснована е необходимостта от предвиждане на квалифициран състав на престъплението по чл. 178 от НК с оглед ниската възраст на пострадалата.

13. Предложено е въвеждане на попечителя, като един от възможните субекти на престъпленията по чл. 182, ал. 1 от НК и по чл. 189, ал. 2 от НК.

14. С оглед по-ефективната закрила на детето е направено предложение по чл. 182б от НК – да се добави бащата на детето, като възможен субект на престъплението. Не трябва да се изключва вероятността, че той също може самостоятелно да даде съгласие за продажба на роденото си или все още неродено дете.

15. Направено е предложение досегашният текст на чл. 187 от НК да стане ал. 1, думите „малолетно или” да се заличават и да се създаде нова алинея втора, която да предвижда по-тежко наказание за дееца, когато деянието по ал. 1 е извършено по отношение на малолетно лице.

16. Формулирано е предложение за създаване на квалифицирани състави по чл. 188 от НК с оглед

особеностите на субекта на престъплението и пострадалото лице.

17. Предложено е да се направи замяна на изрза „родителска власт” с „родителски права” по чл. 190 от НК.

18. Изведено е предложение за създаване на квалифициращо обстоятелство с оглед особеностите на субекта по чл. 193 от НК. Предложението се отнася до случаите, при които родител, настойник или попечител на ненавършило 18 години лице, както и всеки, който е длъжен да се грижи за него, го опие с алкохолни напитки. Наказателна отговорност трябва да се предвиди и за случаите, когато опиването и/или продажбата на алкохолни напитки на ненавършили 18 години деца се извършва на територията на образователна институция.

19. Формулирано е предложение за въвеждане на квалифициран състав по чл. 327 от НК в случаите, когато се допуска или позволява на лица, ненавършили 18-годишна възраст, да участват в хазартни игри.

20. Обоснова е необходимостта от въвеждането на нови състави по чл. 354б от НК при:

- даване на наркотично вещество или негов аналог на ненавършило 18 години лице в количества, които могат да предизвикат смърт и такава последва;

- системно предоставяне на помещение на различни ненавършили пълнолетие деца за употреба на наркотични вещества или организиране употребата на такива вещества;

- лекар в нарушение на установения ред съзнателно предписва на ненавършили 18-годишна възраст деца наркотични вещества или техни аналози или лекарства, съдържащи такива вещества;

- участие на деца в незаконно производство и/или разпространение на наркотични вещества.

21. Доказва се необходимостта от криминализирането на определени деяния, свързани с мотивирането към употреба, предлагането, системната продажба на тютюневи изделия на лица, ненавършили 18-годишна възраст за лична употреба.

V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Кръстева, Н. (2011). Закрила на детето от най-тежките форми на детски труд по Наказателния кодекс на Република България. *Научни известия на ПИФ*. Благоевград: Унив. изд. „Неофит Рилски” (под печат).

2. Кръстева, Н. (2010). Теоретични аспекти за правата на детето (Закрилата на детето в международноправната политика). *Докторантите в диалог с науката*. Благоевград: Унив. изд. „Неофит Рилски”, стр. 195-203.

3. Кръстева, Н. (2009). Законодателна защита на детето от употреба на алкохолни напитки. *Третата степен на висшето образование*. Благоевград: Унив. изд. „Неофит Рилски”, стр. 108-118.

4. Кръстева, Н. (2009). Престъпното блудство в българското законодателство. Исторически и съвременни аспекти. *Човекът в историята. Методологически, методически и историографски аспекти*. Благоевград: Унив. изд. „Неофит Рилски”, стр. 397-407.

5. Кръстева, Н. (2008). Конвенция за правата на детето – правно-педагогически анализ. В.: Колев, Й. & Кръстева, Н. История на социалната педагогика. Благоевград: Унив. изд. „Неофит Рилски”, стр. 68-78.

6. Кръстева, Н. (2008). Закрила на детето в българското наказателно право. В.: Колев, Й. & Кръстева, Н. История на социалната педагогика. Благоевград: Унив. изд. „Неофит Рилски”, стр. 78-83.